

Egy tanfolyamhallgató gondolataiból

Második alkalommal voltam résztvevője az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett könyvtárosi tanfolyamnak. Először az 1977/78-as „tanévben”, még „háemes” koromban, azaz a Honvédelmi Minisztérium főinstruktoraként ültem be egy – felsőfokú végzettséggel rendelkező könyvtárosoknak szervezett – olvasószolgálatos továbbképzésre, az elmúlt szezonban pedig egy ugyancsak posztgraduális képzési forma, a vezetői-módszertani kurzus hallgatója voltam. Önként és saját kezdeményezésre vállalkoztam mindkét „fejtagítóra”, mert nemcsak szakmai ismereteim kiegészítésének, naprakész fejlesztésének lehetőségét láttam bennük, hanem szellemi apparátusom edzésben tartásának, befogadói készenlétem karbantartásának alkalmát is. Meggyőződésem ugyanis, hogy a mindennapos tájékozódás, önképzés mellett időnként rá kell kényszerítenie az embernek magát arra is, hogy – „kötelező” irodalom feldolgozása, szemináriumi szereplés, az előadásanyagok értelmezése, megvitatása formájában – újból és újból összpontosítsa, kipróbálja szellemi erőit, s a „leégés” veszélyétől tartva olyan kérdésekben is elmélyedjen, melyeket egyébként, a mindennapos elfoglaltságok sodró erejére hivatkozva, önmaga lelkiismeretét ily módon megnyugtatta, nem tanulmányozna.

Ösztönzés a szellemi tartalékok mozgósítására

Mindkét tanfolyam megfelelt várakozásaimnak. Új ismereteket, új összefüggéseket tárt fel előttem, addig fel nem fedezett irodalmak olvasására ösztönzött, s szellemi tartalékaim mozgósítására is jó alkalom volt.

A tanfolyamok tematikáját összeállító *Csapó*

Edit és Katsányi Sándor – nagyon bölcsen – nem a könyvtárosképzést helyettesítő, annak lyukait toldozó-foldozó továbbképzésben gondolkodott, még csak nem is valami szakmai belterjesség szemellenzőjét viselve válogatott, hanem – képzett könyvtárosoknak, felnőtteknek tekintve hallgatóit – kitekintést nyújtó, az általános tájékozottság és alkalmasság alapjait erősítő és a munkakészséget fokozó programokat szerkesztett. S ehhez jó előadókat és jó módszereket talált. Így például az olvasószolgálatos továbbképző tanfolyam tematikáját a pszichológia, a pedagógia, a szociológia és a szépirodalmi művek befogadásának könyvtárosokra tartozó kérdései uralták, de jutott hely az időszerű szakmai kérdésekről való tájékozódásra, informatikai, audiovizuális, kommunikációelméleti alapvetésre, nemzetközi kitekintésre is. Mindehhez – a könyvtárszakma elismert előadói (köztük *Sallai István*) mellett – olyan „neveket” tudtak megnyerni, mint *Pataki Ferenc, Ferge Zsuzsa, Vekerdi László, Veres András, Bánlaki Pál* és mások.

A színvonalas előadásokat jól előkészített gyakorlatok és tartalmas szemináriumok követték. Olvasószolgálati helyzetgyakorlatok és az Országgyűlési Könyvtárban végzett tájékoztatási gyakorlatok éppúgy, mint például giccselemzés. S milyen jól kitalálták a szemináriumi szereplések értékelését is! Szemináriumonként 2, illetve 1 pontot lehetett kapni. A félévenkénti 3 szemináriumon a hallgatónak legalább 4 pontot kellett szereznie ahhoz, hogy megfeleljen. Számításuk bevált: mindenki hiúsági kérdést csinált belőle, hogy ne „égjen le”.

Hasonlóan tartalmas és élményszerű volt a vezetői módszertani tanfolyam is, mely elsősorban a modern vezetéselmélet és gyakorlat kérdéseit próbálta bemutatni a hallgatóságának. Bentlakásos, 5–5 napos (sződligetű és péceli) összeczártságot jelentő tanfolyam volt, melynek

első felében úgynevezett tréning-jellegű képzés folyt, két szakképzett pszichológus – dr. *Gazdag Miklós* és dr. *Neményi Lászlóné* – irányításával, második részében pedig művelődés-, illetve könyvtárpolitikai, szociológiai kérdések szerepeltek a programban. Ez a tanfolyam is arról győzött meg, hogy a szervezők a felnőttoktatásról korszerűen gondolkodnak, bátran építenek a hallgatóság elképzeléseire, cselekvőkészségére, a demokratizmus elvére. Ezúttal is horizonttágító, közérdeklődésre számot tartó tematikát állítottak össze, s az előadók most is garantálták a színvonalat, az érdeklődést.

Mint a tanfolyamot nyitó szavaiban Katsányi Sándor elmondta, nem „indiai” (a cél felől meditáló, a távlatokról töprengő), nem is „amerikai” típusú (a vezetést manipulációnak tekintő, s ezért a manipuláció technikáját oktató) továbbképzés szervezése volt a cél, hanem egyfajta régi, „görög” tudás-értelmezés vezérelte a szervezőket. Ennek lényege pedig: hozzásegítünk ahhoz, hogy megismerd önmagad, hisz minden ezzel kezdődik. Ha a könyvtáros kapcsolatot akar találni a könyvtárhasználóval, különösen pedig, ha hatni is akar rá, először önmagával és a hatás pszichológiai mechanizmusával kell tisztában lennie. Tehát nem az ideologizáló, s nem a prakticista vezetőképző modellt, hanem a pszichologizáló (a saját lényünkkel, mint hatóerővel való szembenézést elősegítő) görög mintát követtük.

Az ilyen típusú vezetőképző fel fogást töményen zúdította ránk az első hét. A pszichológiai feladványok, gyakorlatok során mindenki új meg új tükörből ismerhette meg magát, s azt is, hogy környezete melyik megnyilvánulására miként válaszol. Gyakoroltuk, hogy ne ítéleteket, kinyilatkoztatásokat fogalmazzunk meg, hanem érzéseinkről, a „mit élek át?” élményéről valljunk; hogy hogyan lehet másokban megismerni magunkat; hogy miként lehet indirekt módon folyamatokat kiváltani. S élményeket szerezhetünk az empátia, a másik helyzetébe való beleérzőképesség fontosságáról, a tartalmas csendről, a hallgatásról, mely a jelenlét, a kommunikáció kifejezője is lehet.

Hogy mindezek miért fontosak a vezető, a könyvtáros és mindazok számára, akik emberekkel bannak, s hogy miért kell iskolázni a kapcsolatépítés és az interperszonális, azaz személyek közti kommunikáció művészetét, azt e helyütt nem szükséges bizonygatnom. Azt azonban talán nem árt kimondani: ez a tanfolyam is meggyőzött arról, hogy minden

vezetőnek szüksége lenne a pszichológiai iskolázottságnak legalább ilyen fokára, hogy tisztába jöjjön saját emberi, vezetői tulajdonságaival, s hogy a tréning különböző szituációiban kockázatmentesen felmérhesse másokon megnyilvánulásainak, döntéseinek hatását, azoknak igazi fogadtatását, az emberekben kiváltott viszontrendüléseit. Azért is célszerű lenne minden vezetőt (bármilyen kiváló személyiség is) időnként végigvinni egy-egy ilyen kurzuson, hogy újból és újból gyakorolja: hogyan kell a másik fél fejével gondolkodni; s hogy vitakultúrából, érvelésből, a vitapartner véleményének tiszteletéből újabb és újabb leckét vehessen. S gondolom, azt sem kell bizonygatnom, hogy az olvasóval érintkező minden könyvtárosnak (mint a személyközi kapcsolatok lehetséges katalizátorának) is hasznos lenne, ha az önismeretnek és a mások megértésének, a közösségi kapcsolatok alakításának alapvető tudnivalóit legalább ezen a fokon elsajátítaná.

Pillantás a jövőbe – zavaró felhangok

A tanfolyam második fele hagyományosabb volt (előadások, vita, szemináriumok, fórum), bár egy rendhagyó programra, egy autogén tréningre itt is sor került.

Szente Ferenc gondolatébresztő előadásának hatására elmeditálhattunk a könyvtárügy jövőjéről. A negyedik vagy talán már az ötödik kommunikációs forradalommal, azaz a tömegkommunikáció és a számítógép „házasságával” is számoló előadás csupa nyugtalanító kérdést hagyott bennünk. Az-e a fejlődés útja, hogy a jelenlegi könyvtárakat elektronikai csodákkal szereljük fel, vagy az, hogy ki-ki otthon, a házi komputerén lehívja a központi adatbázisból az éppen szükséges információt, vagy akár egy szépirodalmi mű írásos, netán valamiféle „képernyősített” változatát? Meddig lehet elmentni az úgynevezett „nyitott könyvtár” elképzeléssel, mikor csap át a demokrácia az eredeti szándék feladásába? A kibernetikán nőtt generáció akar-e könyvtárba járni, ha képernyőn mindent lehívhat? Ha a nálunk műszakilag fejlettebb NSZK-ban az iskoláknak csupán 8 százalékában van csak könyvtár, számítógép viszont mindegyikben, mi a könyvtár jövője nálunk? A hagyományos könyvtár, különösen pedig a szépirodalom nélkül milyenné válik a társadalom esztétikai igényessége, hu-

manizációs szintje, szocializációs állapota? Ilyen és hasonló kérdésekről vitáztunk, s ezzel azt szeretném érzékeltetni, hogy nem dogmákat, kinyilatkoztatásokat, bemagolandó leckéket kaptunk az előadásokon, hanem együttgondolkodásra, tünődésre serkentő kérdéseket.

A könyvtárügy lehetséges fejlődési irányainak, a könyvtár társadalomban elfoglalt helyének kutatása miatt volt érdekes a *Horváth Tibor* által felvetett témakör is. Gondolataiban különös figyelmet kapott a filantróp (a nép „felemelésével” foglalkozó) könyvtárfogalom túlhaladottságának bizonyítása és az, hogy a könyvtár valójában a társadalom ismeretgazdálkodási intézménye. Az előadó helytelenítette a dokumentációnak a könyvtártól független kialakulását, és több helyen ma is elkülönülő gyakorlatát, érvelt a könyvtárügy egysége, a könyvtárközi munkamegosztás mellett.

A magyar szellemi élet egy-egy időszak kérdésének bemutatása és „könyvtárközelbe” hozása tette érdekessé azokat a szociológiai és szociálpszichológiai előadásokat, melyeket részben *Papp Zsolt* szociológus és *Kiss Róbert* napjaink értékváltozásairól és a könyvtár érték közvetítő funkciójáról, részben pedig *dr. Takács Gáspár* pszichoterápiás főorvos és *Csernáké Dr. Riskó Ágnes* pszichológus a könyvtárak mentálhigiénés és szocializációs

szerepéről adtak elő. Nem vállalkozhatom előadásaik ismertetésére, csupán a tanfolyam megítéléséhez adalékkul említem: ezek a programok is a könyvtárosi látókör bővítését szolgáló, a mindennapi gyakorlat keretein túlmutató, az értelmiséget foglalkoztató kérdésekre beavató, jól megválasztott kérdéskörökkel foglalkoztak.

Hasonló véleményt mondhatok *A könyvtár, mint a humanizmus intézménye* és néhány vonatkozásban a *Magyarságtudat – helyi identitástudat – könyvtár* témaköréről is. S nem felekezhetem meg *Nagy Attila* előadásokat kiegészítő, előadókat, hallgatókat egyaránt orientáló kérdéseiről, megjegyzéseiről, kiselőadásairól, szemináriumvezetői szerepéről.

Tartalmas, jó hangulatú és hasznos tanfolyam hallgatója voltam. Szervezőinek ezúton is köszönöm, hogy résztvevője lehettem. Sok új ismerősrre is szert tettem, s ez az ismeretség – a közös élményből fakadóan – a munkakapcsolatokban is kamatozhat.

Egyoldalú lenne azonban a véleményem (és talán a leírtak hitelességét is megkérdőjelezném), ha elhallgatnám, hogy tanfolyami emlékeim között kevésbé tetszetősek is akadnak. Ezeket a magam részéről a könyvtárosok közérzetét indokolatlanul borzoló ingereknek, főleg az olvasószolgálatos tanfolyamon több előadásban elő-előbújt a könyvtárosok – gyakran jogos – méltatlankodását fokozó hang. Akadtak előadók, akik a „magunk között vagyunk” szituációt kihasználva – az „azok ott fent” és a „bezzeg mi, könyvtárosok” sémára egyszerűsítve le a dolgokat – megengedtek maguknak nem mindig konstruktív és nem mindig etikus megjegyzéseket is. A népszerűségre törekvésnek ez a módja többünket zavart, részben mert nem a továbbképző tanfolyam az „odamondogató”, a „számlabenyújtás” főruma, részben pedig, mert félígazságok „bedobásával”, az egyoldalúan kritikus kiszólásokkal nem segít, csak ront az illető a könyvtárosok hangulatán, közérzetén.

Visszatetsző volt számomra az a „bátorság” is (mert erre is akadt példa), hogy a fenntartók távollétében „olvastak be” nekik, s zavart az az egyoldalúság is, amely a velünk, könyvtárosokkal egy ügyet szolgáló népművelők megítélését jellemezte. Több hallgató meglepődött, s talán el is bizonytalanodott egyik-másik előadónak egyik-másik ideológiai természetű kiszólása hallatán, mert úgy találta, hogy az

adott véleménybe nem éppen kívánatos felhangok is bele „hallhatók”.

Félreértés ne essék: a tanfolyam színvonalas volt és jó szellemű. Kritikai megjegyzésem abból a meggyőződésemből fakad, hogy nem tesz jót a könyvtárosok közérzetének, hivatástudatának és a tanfolyam igazi céljának, ha a zavarokat nem kiszűrjük, hanem esetleg éppen felerősítjük az emberek fejében. Nem szemellenzöt, vonalasságot, „kozmetikázást”, önámítást igénylek (sőt!), hiszen az objektivitás, a kritikai szellem is lehet konstruktív, az ügy értelmébe vetett hitet erősítő. A tanfolyam

szervezői persze nem kérhetik be előre írásban az előadásokat, de a jövőben az előadók megválasztásánál nem árt ilyesféle megfontolásokat is számbavenni. A könyvtárórstársadalom szemléletéről, hitéről van szó, nem mindegy, hogy a szakmai-módszertani központból mi gyűrűzik tovább!

Egyébként pedig: többedmagammal alig várom, hogy ismét beülhessek valami hasonló tanfolyamra!

Füleki Mihály

a Hadtudományi Könyvtár
igazgatója

Az országos középiskolai tanulmányi verseny résztvevőinek segítése könyvtári eszközökkel

A címben említett versenyek résztvevőinek felkészítéséhez a könyvtárak már régóta figyelemreméltó segítséget nyújtanak.

A szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár például 1968-ban jelentette meg első alkalommal a pályatételek ajánlott irodalmát. Az országosan kialakult együttműködést követően 1973 óta könyvtárunk és a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár közösen állítja össze az ajánlójegyzéket, 1979-től a bibliográfia kiadását az Országos Pedagógiai Intézet vállalta, az összeállítás, szerkesztés munkája továbbra is a két könyvtár feladata maradt. Hálózatunk B típusú könyvtárainak még a kiadvány megjelenése előtt másolatban elküldjük az egyes tételek irodalomjegyzékét, hogy a kisebb települések középiskolásai is minél előbb kézbe vehessék. A könyvtárunkat egyénileg felkereső, pályázni szándékozó diákoknak ajánljuk bibliográfiánkat, tájékoztatjuk őket használatáról, segítünk a szükséges művek kiválasztásában, a forrásokban, kézikönyvekben, bibliográfiákban, katalógusokban való tájékozódásban. Az anyaggyűjtésben, kutatásban még járatlan diákoknak kiindulásként fontos segítséget nyújt kiadványunk.

Az ajánlóbibliográfiák kézbeadásával azonban nem tekinthetjük megoldottnak a tanulmányi verseny résztvevőinek könyvtári segítségét. 1981 óta próbálunk szervezett formában részt vállalni a középiskolások könyvtárhasz-

nálati képzéséből, külön figyelmet fordítva a pályázókra. Az első évben 6 órás foglalkozássorozatot hirdettünk meg 3. és 4. osztályos középiskolások számára. Levelet írtunk a középiskoláknak, ismertetve bennük a foglalkozások tartalmát, mellékelve jelentkezési lapokat, amelyekre a foglalkozásokon résztvenni szándékozó tanulók neve, osztályának megnevezése és a tanulmányi versenyre választott tantárgy megnevezése került. Első alkalommal és a következő évben is túlnyomórészt az úgynevezett humán tárgyakból indulók jelentkeztek könyvtárunkban.

A következő tematika szerint tartottuk az egyes foglalkozásokat: 1. A könyvtár és szolgáltatásai. Tájékozódás a könyvtárban. Ismerkedés a katalógusokkal. 2. Tájékozódás a szakirodalomban. A dokumentumok típusai, jellemzői. A kézikönyvek, bibliográfiák fajtái, használatuk módjai. 3. A középiskolai tantárgycsoportok legfontosabb kézikönyvei, bibliográfiái. 4. Bevezetés a kutatómunkába. Az anyaggyűjtés módjai, a jegyzetelés technikája. A bibliográfiai hivatkozás.

A tematikából kitűnik, hogy nem a verseny egyes pályatételeinek kidolgozásával foglalkoztunk – ez a szaktanárookra tartozik –, hanem olyan ismereteket kívántunk nyújtani, amelyek birtokában a tanuló biztonságosabban mozog választott szakterületén. Együtt – a könyvtár, a kézikönyvek, bibliográfiák, forrás-